

❖ **LA:** Ez a beszélgetőkör nem válik tömeggé: egy tiltakozó tüntetésen megjelenhetne kétszáz, vagy akár ezer ember is, itt viszont minden alkalommal tizenöt-húsz résztvevő ül a téren.

❖ **HBB:** A helyszínen lezajló beszélgetések tovább folytatódnak a mindennapi élet kommunikációs tereiben, így jutunk el a „tömeghez”. Mi nem megmutatni, hanem kitalálni akarjuk az erőnk, láthatóvá tenni, felkutatni azokat a lehetőségeket, erőforrásokat, amelyek mentén érdemes új viszonyokat teremteni a társadalom terében.

❖ **LA:** Azaz olyan erőt, ami belülről építkezik, mert intenzív műhelymunka során születik meg. Arra mutatsz rá, ami a társadalmunkból leginkább hiányzik, ez teszi a demonstrációt művészi akcióvá, és egyben rendkívül helyspecifikussá, amennyiben a közösségünk mentális terét helynek tekintjük. Mondhatjuk, hogy a tér, amit létrehoztatok „magyarspecifikus”?

❖ **HBB:** Az eleven modell valóban erre a helyzetre és közegre íródott. Igen, lényegileg fejezi ki mindazt, ami a kultúránkban „magyarspecifikus”. Ugyanakkor az occupy mozgalmak hatása is lényeges. A kultúra egészét érintő paradigmaváltás jele is lehet, a demonstrációk természetének megváltozása. A demonstrálók konkrét üzenete mellé megfelelő társadalmi erőt kell felmutatni ahhoz, hogy a párbeszéd elkezdődjön, ebből ért a hatalom. Ez történt a netadó esetében is. Az eleven körben maga a párbeszéd képessége válhat felmutatható erővé, és ennek a párbeszédnek a partnere azonban nem a hatalom. A mi partnereink az emberek, és arról beszélgetünk, hogy mi ez a társadalmi szituáció, amiben benne vagyunk. Az a tény, hogy mi nem tudunk egymással kommunikálni, jelentősen megkönnyíti a jelen politikai elitje számára ennek az arrogáns hatalmi struktúrának a kiépítését. Az egyik beszélgetésben HELLER ÁGNES hívta fel a figyelmet arra, hogy Orbán Viktor – bár más módszerekkel gyakorolja, de – gyakorlatilag minden demokratikus eszközt felhasznált a hatalomhoz jutásához, a népszavazástól kezdve a demokratikus körökig. Az egyik politológus beszélgetőtársunk szerint ez az autoriter fordulat egyenesen a magyar társadalom belső működésének, a „népléleknek” a megértéséből következik. Én abban bízom, hogy Heller Ágnesnek van igaza, és az Orbán-rendszer nem predesztinált, nem szükségszerű a létezése, és a mi viselkedésünkön is múlik, hogy miként lesz „lejátszva” ez a történet. Ha meg tudjuk értetni lakossággal, hogy mi a tét, még megváltoztatható a helyzet. De ehhez el kell tudnunk magyarázni, ez pedig új kommunikációs stratégiák nélkül nem lehet eredményes. Ebben a folyamatban az egyik kiindulópont lehet az *Eleven Beszélgetés*. A beszélgetőkört azért tartom fontosnak, mert itt nem a hatalomtól kérünk, hanem önmagunktól várunk el valamit, attól a szövetségtől, amit a társadalom jelent.

Sugár János

Hogyan beszéljünk hidegben?

Kotányi Attila és Victor Papanek találkozása a budapesti Szabadság téren

A Szabadság téri szobor a hatalmas tiltakozáshullám nyomán az önbecsapás emlékművévé vált, már csak abból a szempontból is, hogy az ilyen, egy hamis konszenzust erőszakkal bebetonozni kívánó művek a modernizmus óta hosszútávon általában működésképtelenek: idővel rendszerint közneveltség tárgyává lesznek, a hazai hagyomány szerint a szoborparkban végzik. (*Eleven Szoborpark?*) Azonban ezzel az emlékművel valami új dolog történt, sajátos átalakuláson ment keresztül, mivel a szoborkompozíció mágnesként vonzotta maga köré a tiltakozások kontextusait, és ezáltal mindörökké ki is egészült velük: köztéri szoborból a *public art* kategóriába átlépő alkotássá vált. Más emlékművekhez képest máris hatalmas irodalma támadt, akadémiai elemzések születtek róla,¹ talán a pszichoanalitikus

1 Történelmi emlékezet és történettudomány. A Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai és Történettudományok Osztálya tudományos konferenciája, 2013. május 13. http://index.hu/belfold/2014/05/13/az_mta_megunta_a_hallgatast/ (Hozzáférés: 2015. január 6.)

Marosi Ernő: Derűre ború. Művészettörténeti megjegyzések. *Élet és irodalom*, LVIII. évfolyam, 21. szám, 2014. május 23. Kötetben: *Történelem és emlékezet. Egy akadémiai ülésszak előadásai*. (Összeáll.: Hunyadi György és Török László), Budapest, Kossuth Kiadó, 2014

Az Eleven Mobil Pavilion építése a Labor Galériában
© Fotó: Sugár János

megközelítés hiányzik csak. Már nem egykori önmaga, nem létezhet „önállóan”, a kontextusa hipertrófiássá tágult, új, összművészeti alkotás-ként része lett a kritika és mindaz, amit elindított. Ez a helyzet akár egy trend új állomása is lehet, mert valami hasonló történt 1992-ben A szabadság lelkének szobra² esetében, mikor Budapest, és az ország szimbolikus jelentőségű Gellérthegy felzabarási emlékművet egy hatalmas fehér vászonnal takarták el, amin két nagy fekete lyuk volt a szemek helyén.³ Akkor, amikor a korábbi rendszer emlékműveinek az elmozdítása volt terítéken, ez volt az egyetlen olyan kezdeményezés, amely nem egy ilyen köztéri alkotás helyének, hanem spirituális tartalmának a megváltoztatásával foglalkozott.

Ugyan más feltételek között, de hasonló történik éppen napjainkban, a bolgár fővárosban is, ahol a szovjet hadsereg 1954-ben felavatott emlékművét időről időre új tartalmak nevében festik rendszeresen át, s így annak eredeti kontextusa csak reflexiós kiindulópontként épül be egy új jelentésbe. Mintegy a vendégszeretet jegyében az egykori emlékmű fölajánlja kiüresedett felületét aktuális és valódi üzenetek hordozására. Aztán orosz tiltakozásra megtisztítják a rátapadt új jelentésektől (whash your dirty...), hogy csak hamar – újabb üzenetek hordozójaként – ismét public art monumentummá változzék vissza.⁴ A budapesti szobor terében történő helyszíni, hagyományos tiltakozás nagy erővel és folyamatosan tartott sokáig, mára azonban a kezdeti sokpólusú tüntetések egyesültek az egész jelenlét egyik meghatározó első lépését kezdeményező Eleven emlékmű⁵ működésében. A Szabadság téren az építés kezdetétől fogva minden nap késő délután összeül egy beszélgetőkör.⁶ Ezzel a végtelen egyszerű gesztussal a politika maximalizációs görcse számára statisztikailag jelentéktelen gaz verte itt fel a fejét: a közönségképző élőbeszéd napi gyakorlata. KOTÁNYI ATTILA kijelentése naponta átélethető igazsággá vált: „A Földön minden hatalom az élő, a minket éltető, a szárnyaló szónak adatott. Ez az evangélium, az örömhír.”⁷ A beszélgetések témáiban

az élőbeszéd teljes horizontja megjelenik a személyes vallomásoktól a slam-költészetén át⁸ az artikulálatlan sikoltásig – ez utóbbi például egész távoli percepció hullámokat is vert.⁹

A „pusztán” élő jelenlétével működő beszél-getőkör valóban eleven emlékművével az eredeti szobor szájbarágós, hideg butasága kiegészült az irreverzibilis személyes idő, a valódi létezés dimenziójával. Az illékony emlékezés áll szemben a szobrászat időtálló anyagaival. Dávid és Góliátként az élőbeszéd ereje az öröklétnek szánt hamis üzenettel szemben, mintegy igazolva Karinthy Frigyes megállapítását: „az írás elrepül, a szó megmarad”.¹⁰

A beszélgetőkör rokonítható VÍGH TAMÁS akár névadónak is tekinthető javaslatával, miszerint: „A Kossuth Lajos téren úgy valósulhatott volna meg az 1956 forradalmát, hőseinek emlékét őrző, a forradalom eszmeiségét hirdető monumentum, ha reggelente az Országházból kijönne két ember, és minden nap rakna egy tüzet, és késő éjszakáig táplálná, élesztené a lángot. Az emlékezők meg körülállhatnák. Addig, ameddig a két ember kijönne tüzet rakni, addig lenne a forradalomnak méltó, eleven emlékműve a Kossuth Lajos téren, ott, ahol 1996 óta a furcsán beékelődő márványobeliskbe vezetett gázvezeték fölött pislákol a láng.”¹¹

8 Molnár Péter: Arisztophanész Magyarhonban 2.2, <https://www.youtube.com/watch?v=K4jYkPgWzXY> (Hozzáférés: 2015. január 6.)

9 Mucsi Mesi & Nagy Gergely: SCREAM! SCREAM! SCREAM! Kortárs képzőművészeti produkciók saját visszhangja a mainstream médiában: egy példa, http://artmagazin.hu/artmagazin_hirek/scream_scream_scream.2571.html?pageid=81 (Hozzáférés: 2015. január 6.)

10 Címszavak a Nagy Enciklopédiához, <http://mek.oszk.hu/07300/07367/html/01.htm#11> (Hozzáférés: 2015. január 6.)

11 Idézi Wehner Tibor: Budapesti szoborművek. Szubjektív művészeti naplójegyzetek. 1997-1999, Budapesti Negyed, 9. évf. 2-3. (32-33.) sz. (2001. nyár-ősz), <http://epa.oszk.hu/00000/00003/00025/wehner.html> (Hozzáférés: 2015. január 6.)

Az Eleven Mobil Pavilon építése a Labor Galériában
© Fotó: Kertész Noémi

Eleven Mobil Pavilon Szabadság tér, 2015. március 2.
© Fotó: Sarlay Béla

2 IPUT, 1992 W, Lőrinczy Júlia javaslata alapján.

3 Boros Géza: Három radikális köztéri project. Bevezetés az utca művészetébe, Beszélő, 2004./július-augusztus (9. évf. 7. sz.) <http://beszelo.c3.hu/cikkek/harom-radikalis-kozteri-projekt> (Hozzáférés: 2015. január 6.)

4 <http://artportal.hu/magazin/nemzetkozi/a-szovjet-hadsereg-szoviai-emlekmuenek-mozgalmas-evei> (Hozzáférés: 2015. január 6.)

5 Eleven emlékmű – az én történelmem. <https://www.facebook.com/ElevenEmlkmu>

Az Eleven Emlékmű volt a témája a Tei Pál szerkesztette, 2014. november-decemberi (no.71) Indexlinknek is.

6 2014 szeptember óta a Szabadság Színpaddal együttműködve <https://www.facebook.com/pages/Szabads%C3%A1gsz%C3%ADnpad/848336808511082>

7 Kotányi Attila: Van-e médiumkritika, amely nem öngyilkos? In: Buldózer – médiaelméleti antológia. Szerk. Sugár János, 1997. <http://mek.oszk.hu/00100/00140/html/> (Hozzáférés: 2015. január 6.)

Eleven Mobil Pavilion | Szabadság tér
© Fotó: B. Molnár Béla

Eleven Mobil Pavilion | Szabadság tér, 2015. március 9.
© Fotó: Sarlay Béla

170 napja minden nap összejönnek emberek, összehordják a székeket, működni kezd egy minimális infrastruktúra, és beszélgetnek egymással. FERDINAND EBNER szerint „az igazi Én azáltal létezik, hogy és ahogy a Te felé fordul: a szó révén tehát, és nem azáltal, hogy elgondolja önmagát, hanem, hogy kimondja”.¹² A beszélgetőkörben megtanulunk beszélni, és rá is szokunk az élőbeszéd a mai mediatisztált közegben lenézett és megalázott médiumára. Ebben a szabad és önkéntes tanulási folyamatban a résztvevők képesek a mással is, az idegennel is beszéd-helyzetben szembenézni. Az Én-Te-Szó igazságra épülő beszélgetések lebonyolításában moderátor és a fórumozás technikája segít, utóbb már heti program is van és weben elérhető archív hangfelvételek.¹³

Az Eleven emlékmű beszélgetőkör a hideg időben sem kívánja szüneteltetni a beszélgetéseit, és mivel pillanatnyilag nincs lehetőség Vigh Tamás javaslatának proaktív továbbgondolására,¹⁴ a kör megtárgyalta, hogy milyennek is kell lennie egy eleven beszélgetésekre alkalmas, téliesített helynek. Egyértelmű volt, hogy a szerkezet könnyen, kis helyen tárolható, egyszerűen és gyorsan felállítható kell, hogy legyen, és mindemellett persze transzparens is, mert alapvető, hogy a bent ülők kívülről is jól látszódnak. És természetesen olcsó, mert a beruházást a beszélgetőkör program utáni, önkéntes adományai fedezik.

A tervezés és kivitelezés a Tilos Rádió *Alkotás útja (élőbeszéd demonstráció)* című műsora Labor Galériába tervezett egyhetes programjának evidens átszervezése révén a kiállítótér nyilvánossága előtt zajlott, ez idő alatt a Labor Galéria az *Eleven Emlékmű Téliesítés* nyilvános munkahelyévé vált.¹⁵ Az ékszertervező tapasztalattal rendelkező kurátor, HORVÁTH BALÁZS BYRON a taktikus dizájn nevében, a barkácsáruházak kínálatát felmérve tervezte meg a korábban megfogalmazott elvárások és a közösen meghatározott irányelvek metszéspontjában az *Eleven Mobil Pavilont* – amit azóta használatba is vett a beszélgető-közösség.

A megszállási emlékművet mostantól – fizikailag és esztétikailag is – kiegészítő *Eleven Mobil Pavilion* egy kétállású tárgy. Csukott állapotában egy vaskos, álló hasáb, így éjszakára a tér egy látszólag jelentéktelen pontján maradhat; a területfoglalás szerzett jogának értelmében egy korábban már odatett, lábakon álló szerény plakáthordozó helyére kerül, ezért a mimikri gesztusával új hirdetőfelületként is működik. Egy, ugyan be nem tervezett, de elfogadott másik funkciója, hogy adott esetben szelfogóként szolgál a térre vezényelt rendőröknek.

Nyitott állapotában pedig téliesített szabadtéri beszélgetés-környezetet nyújt, fűthető beltérrel, ki- és belátással. Formailag modernista elveket követ, leginkább a házilag épített garázsokra vagy egyes lángosbódéokra hasonlít, de a retinális megközelítés ezúttal sem mond semmit, hiszen, mivel a szükségből született, és szigorú feltételeknek kellett eleget tennie, ezért tagadja a formát, és ezzel „formailag” is egy erősebb prioritásra utal. Adódik a *situacionista dizájn* címke. Sajnos a hagyományos dizájn-szemlélet számára egy ilyen tárgy (meg)láthatatlan látszólagos igénytelensége, esetlensége, olcsóságból eredő egyszerűsége miatt, és egy nyitottabb szemlélet is csak a buhera-esztétika¹⁶ irányából tudná megközelíteni. Holott valójában a hazai dizájnrajt címlapjára méltó példa: ez a 2014-es év dizájn objektje! VICTOR PAPANÉK volt az, aki tágított a jó dizájn addigi szempontrendszerén, hozzáadva a társadalmi felelősség gondolatát. A letisztultság esztétikumát zárójelbe téve, felhívta a szűkségkiváltó kreativitás (= no budget megoldások) értékeire a figyelmet.¹⁷ Szerinte az *etikus dizájn* vezethet igazi változásokhoz a világban.

Kotányi Attila és Victor Papanek a hideg időben is beszélgetnek a Szabadság téren.

¹⁵ <http://labor.c3.hu/2014/10/az-alkotas-utja-a-laborban-eleven-emlekmu-mobil-pavilon/>

¹⁶ A buhera fogalmát („snasz, neociki, buhera”) Bodor Ferenc az Iparművészeti Egyetem könyvtárosa, építészeti és iparművészeti szakiró (1941–1994) használta előadásaiiban, és Szalai András művészettörténész, építész egyik fontos kutatási témája.

¹⁷ Bodor Ferenc: A Papanek jelenség. *Ökótáj*, 1993/tavasz <http://epa.oszk.hu/00000/00005/00003/ideol1.html> (Hozzáférés: 2015. január 6.)

¹² Idézi Mándy Stefánia: ÉN – TE – SZÓ (Ferdinand Ebner Pneumatológiai Törvényeiről). In: *Hasbeszélő a gondolatban – a Tartóshullám antológia, Bölcsész Index*, Budapest, 1987, 39–46. [39.]

¹³ a hozzáféréshez: eleven.aktivista@gmail.com

¹⁴ *Tűz a múzeumban*, ld.: <http://www.btmfk.iif.hu/sugarj.html>